

SHAXSLARDA XULQ-ATVOR SHAKLLANISHINING PSIXOLOGIK MUAMMOLARI

Nekvoyeva Sitora Rajab qizi

Surxondaryo viloyati Muzrabot tumani 38- maktab amaliyotchi psixologi

ANNOTATSIYA: Bugungi kunda jamiyatimizda yoshlarga qaratilayotgan e'tibor tobora kuchayib bormoqda va davlat siyosatiga ko'tarildi desak bo'ladi. Endigina o'sib kelayotgan yosh o'smirlik davri an'anaviy ravishda eng qiyin deb hisoblanadi ham psixologik, ham va ijtimoiy nuqtai nazardan.

Kalit so'zlar: deviant , astenik, sikloit, shizoit, psixika, extyoj, emansipatsiya, kriziz, ijtimoiy muhit.

KIRISH

Xarakter bu odamning odamlarga, bajarilgan ishga munosabatini belgilaydigan barqaror shaxsiyat xususiyatlari majmui. Xarakter faoliyat va muloqotda namoyon bo'ladi va odamning xulq -atvoriga o'ziga xos, o'ziga xos soyani beradigan narsani o'z ichiga oladi. Xarakter shakllanishi davrida uning tipologik xususiyatlari, hali hayotiy tajriba bilan tekislanmagan va yashirilmagan bo'lsa -da, shunchalik ravshan bo'ladiki, ba'zida ular psixopatiyaga, ya'ni patologik xarakter anomaliyalariga o'xshaydi. Voyaga etganida, urg'u chiziqlari odatda tekislanadi. Bu bizga "o'tkinchi" haqida gapirishga imkon berdi o'smirlik urg'ulari xarakter "(Lichko A.E., 1977). O'smirlik davrida ijtimoiy, fazoviy, shaxsiy va ijtimoiy ehtiyoj ortadi – shaxsiy avtonomiya, nimaga olib keladi jamiyat, oila, shuningdek, g'oyalardagi tub o'zgarishlar "yolg'izlik" va "yolg'izlik" tushunchalari haqida.

O'smirlik davrida yolg'izlik hissi yoshga bog'liq qiyinchiliklar bilan bog'liq va shaxsning psixologik shakllanishi va shuning uchun muloqotga bo'lgan ehtiyojning asosiy sababidir tengdoshlar va qiziqishlar bilan ijtimoiy ahamiyati va rolida guruhda. Shaxslararo munosabatlar sohasini shakllantirish amalga oshiriladi

asosiy shaxsiyat etuklashganda hissiy qo'zg'aluvchanlik, hissiy tajribalarning katta barqarorligini o'z ichiga olgan mexanizmlar, etarli tajribaga ega bo'lish qobiliyati qo'rquv va xavotirning namoyon bo'lishi, qochish, yoki qarama-qarshi his-tuyg'ularning to'liq yo'qligi, shuningdek, nafaqat baholash bilan bog'liq tajribaning paydo bo'lishi.

O'tgan asrning ikkinchi yarmida, ya'ni 1968 yilda nemis psixiatri K. Leonhard "aksentuatsiya" tushunchasini kiritdi. U buni me'yordan chetga chiqish, individual xususiyatlarning haddan tashqari kuchayishi deb ta'riflagan. To'qqiz yil o'tgach, 1977 yilda, sovet olimi A.E. Lichko aniqroq va torroq "belgi aksentuatsiyasi" so'zini ishlatishni taklif qildi. Aynan mana shu ikki olim (K. Leonhard va A. E. Lichko) psixologiya faniga beqiyos hissa qo'shdilar, aksentuatsiyalarning yaqin, bir-birini to'ldiruvchi tushunchalari va tasniflarini ishlab chiqdilar. Xarakterning aksentuatsiyasi-bu ba'zi xususiyatlarning haddan tashqari ifodalanishi. Urg'u - bu odamning ichki dunyosidagi nomutanosiblik va nomutanosiblik belgisidir

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA.

O'rganilgan muammo o'smirlardagi xarakterning o'zgaruvchanligi va ularda yuzaga keladigan turli xildagi deviant xulq-atvor shakllari yuzaga kelishi va ularning namoyon bo'lishi xaqida ko'plab olimlar o'z ishlarining olib borishgan bo'lib, biz o'rganilayotgan muammo bo'yicha adabiyotlarni nazariy ko'rib chiqdik, tadqiqotning uslubiy asoslarini aniqladik. Maxsus adabiyotlarni o'rganish jarayonida biz o'smirlarda yuzaga keladigan aksentuatsiya tiplari va ularni faoliyat davomida qanday yuzaga kelishi va undagi psixologik himoya ongsiz va ong o'rtasidagi va turli xil hissiy munosabatlar o'rtasidagi qaramaqarshiliklar doirasida xatti-harakatlarning buzilishining oldini olishga qaratilgan normal mexanizm sifatida ta'riflangan degan xulosaga keldik.

Nemis olimi K. Leonard tomonidan taklif qilingan aksentuatsiyalarning birinchi ilmiy tasnifi ham xarakter tipologiyasi hisoblanadi. Bu shaxsning atrofidagi odamlar bilan muloqot uslubini baholashga asoslangan.

K. Leonhardning so'zlariga ko'ra, o'n ikki turdagi urg'u turlarining qisqacha tavsifi:

Gipertenziv - faol, suhbatdosh, faol, mas'uliyatsiz, ziddiyatli, asabiy.

Disty - jiddiy, vijdonli, adolatli, passiv, sekin, pessimistik.

Sikloid - bu o'z navbatida gipertimik va distimik ko'rinishda namoyon bo'ladigan tur.

Hayajonli - vijdonli, g'amxo'r, janjalli, hukmron, asabiy, tez g'azablangan, instinktiv.

Tiqilib qolgan - maqsadli, irodali, talabchan, shubhali, ta'sirchan, qasoskor, rashkchi.

Pedantik - ziddiyatsiz, aniq, vijdonli, ishonchli, zerikarli, qat'iyatsiz, rasmiy.

Xavotirli - do'stona, ijrochi, o'zini tanqid qiluvchi, qo'rqinchli, qo'rqqoq, bo'ysunuvchi.

Hissiy - mehribon, rahmdil, adolatli, ko'z yoshlari, haddan tashqari himoyasiz va mehribon.

Namoyishchi - xushmuomala, g'ayrioddiy, xarizmatik, o'ziga ishongan, xudbin, behuda, maqtanchoq, ikkiyuzlamachi, aldashga moyil.

Baland - hissiy, xushchaqchaq, altruistik, o'zgaruvchan, vahima va bo'rttirishga moyil.

Ekstravert - faol, chiquvchi, do'stona, beparvo, uzoqni ko'ra olmaydigan, tashqi tomondan ta'sirlangan.

Introverted - cheklangan, printsiptial, ziddiyatsiz, aqlli, tashqaridan unchalik ta'sirlanmagan, yopiq, o'jar, qattiq.

Lichko ta'kidlash tasnifi

NATIJALAR TAXLILI

Odatda sikloidlarda fazalar odatda qisqa va ikki -uch hafta davom etadi.

Sikloid o'smirlarning "eng kam qarshilik ko'rsatadigan joylari" bor. Ulardan eng muhimi, ehtimol hayot stereotipining tubdan buzilishining beqarorligi.

Labil sikloidlar, odatdagilaridan farqli o'laroq, ko'p jihatdan turg'un (emotsionallabiy yoki reaktiv-labil) turga yaqinlashadi. Bu erda fazalar ancha

qisqa - bir necha "yaxshi" kunlar bir nechta "yomon" kunlar bilan almashtiriladi. "Yomon" kunlar letargiya, kuch etishmasligi yoki sog'lig'idan ko'ra yomon kayfiyat bilan belgilanadi. Tegishli yangiliklar yoki voqealar tufayli bir muddat ichida kayfiyat o'zgarishi mumkin. Ammo, quyida tasvirlangan labil turdan farqli o'laroq, haddan tashqari emotsional reaktivlik yo'q, kayfiyatning kichik sabablarga ko'ra osongina va keskin o'zgarishga tayyorligi.

Sikloidlardagi o'smirlarning xulq -atvor reaksiyalari, odatda, ham, labil ham, o'rtacha darajada ifodalanadi. Emansipatorlik intilishlari va tengdoshlar guruhlash reaksiyalari ko'tarilish paytida kuchayadi. Xobbi beqaror.

Tsikloidlarda xarakterning o'zini o'zi qadrlashi asta-sekin shakllanadi, chunki "yaxshi" va "yomon" davrlar tajribasi to'planadi. O'smirlar hali bunday tajribaga ega emaslar, shuning uchun o'z-o'zini hurmat qilish hali juda noaniq bo'lishi mumkin.

Karl Leonxard mashhur shaxs psixikasi klassifikatsiyasini ishlab chiqdi; bundan tashqari, mashhur bolalar psixiatri, professor A.E. Lichko Biroq, ikkala yondashuv ham aksentuatsiyalarning ma'nosi to'g'risida umumiy tushunchani saqlab qoladi.

Leongrad aksentuatsiyaning 12 turini aniqlaydi, ularning har biri insonning hayot qiyinchiliklariga boshqalarga nisbatan sezgirligi, bir xil turdagi tez -tez to'qnashuvlarga, ma'lum asabiy buzilishlarga tanlab qarshilik ko'rsatishini oldindan belgilab beradi. Qulay sharoitlarda, agar shaxsning zaif bo'g'inlari hujumga uchramasa, bunday odam g'ayrioddiy bo'lib qolishi mumkin. Masalan, deb ataladigan belgining aksentuatsiyasi yuksak turdagi rassom, rassom iste'dodining gullab yashnashiga hissa qo'shishi mumkin.

Belgilar aksentuatsiyasi ko'pincha o'smirlar va yigitlarda uchraydi (50-80%). Siz maxsus yordamida aksentatsiya turini yoki uning yo'qligini aniqlashingiz mumkin psixologik testlar Masalan, Leonhard-Shmishek testi. Ko'pincha siz ta'kidlangan shaxslar bilan muomala qilishingiz kerak bo'ladi va odamlarning xatti harakatlarining o'ziga xos xususiyatlarini bilish va oldindan bilish juda muhimdir.

Belgilangan shaxslar haqidagi tushunchasini tushuntirib, Leonhard, odatda,

ular patologik emasligini ta'kidlab, o'z pozitsiyasini quyidagicha bahslashdi: "Agar boshqacha talqin qilinsa, biz faqat oddiy odamni oddiy deb hisoblash mumkin degan xulosaga kelishimiz kerak edi, va o'rtadan (o'rtacha tezlik) har qanday og'ish patologiya deb tan olinishi kerak edi. Bu bizni o'ziga xosligi bilan o'rtacha darajadagi fonda ajralib turadigan odamlarni me'yordan chiqarishga majbur qiladi. Biroq, bu toifadagi odamlar, shuningdek, ijobiy ma'noda "shaxsiyat" sifatida tilga olinadigan odamlar toifasiga kiradi va uning o'ziga xos ruhiy tuzilishiga ega ekanligini ta'kidlaydilar.

Shunday qilib, ta'kidlangan shaxslarda, ijtimoiy ijobiy yutuqlarning imkoniyatlari va ijtimoiy salbiy ayblovlar qo'yiladi. Yengil urg'u ko'pincha ijobiy shaxsiyat namoyishlari bilan, yuqori - salbiy namoyishlar bilan bog'liq. Patologiya haqida faqat ta'kidlangan belgi juda kuchli ifodalanganida va umuman shaxsiyatga halokatli ta'sir ko'rsatganda gapirish mumkin.

XULOSA

Yuqoridagi aksentuatsiya tiplarining ba'zilarida salbiy va psixopatiyaga moyillik xam kuzatiladi bu esa ma'lum bir miqdorda o'smir yoshdagi yig'it va qizlarda ta'lim sifatni va bilim egalashda yuzaga keladigan motivatsyani pasayishiga sabab bo'ladi. Bunday psixologik jarayonlarning xarakterdagi o'zgarishlarni oldini oish uchun eng birinchi navbatda ularga to'g'ri munosabat va o'smirlik davrida yuzaga keladigan kriziz davrlarini to'g'ri tushunib ota – ona va tarbiyachi murabiylar ularga yuqori bosim bermasdan muomila qilish kerakligi va muloqotga bo'lgan extyojlarini qondirishi ular bilan sammimiy oxangda gaplashish dardlarini tinglash orqali ularning ong ostida to'plangan dardlarini yuqoriga chiqarib salbiy qoniqmaslik xislari norozchilik ularda shakilanadigan deviant xulq atvorni oldini olish yaxshi samara beradi.

FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR :

1. АКЦЕНТУАЦИИ ЛИЧНОСТИ КАК ФАКТОР ПСИХИЧЕСКОЙ

АДАПТАЦИИ СТУДЕНТОВ ВУЗА Тюркина Ирина Владимировна
Санкт-

Петербург 2016,

2. ПСИХОЛОГИЯ ХАРАКТЕРА Учебное пособие Марина
Валерьевна Шамардина, Ирина Александровна Ральникова, Елена
Анатольевна Петухова

Барнаул 2020

3. Deviant xulq-atvor psixologiyasi I.M.Xakimova O'quv qo'lanma
Toshkent 2014

4. Haydarjon J. SHAXS IJTIMOY XIMOYASIZLIGINI OGISHGAN
XULQ ATVORGА TASIRINI IJTIMOY PSIXOANALITIK
MEXANIZMLARI //BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR
ONLAYN ILMIY

JURNALI. – 2022. – T. 2. – №. 1. – С. 9-12.

5. Jurayev, X. O. (2023). O 'SPIRINLIK YOSHIDA SHAXSDA
STRESSLI

VAZIYATLARDA INDIVIDUAL KOPING STRATEGIYALARNING O
'RNI VA

AXAMIYATI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(4), 512-515.